International

scientific and practical conference

DECEMBER 6
2024

2024

STDF

Science technology& Digital finance

Google Scholar

The main directions of socio-economic development of New Uzbekistan: problems and solutions

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

JIZZAKH BRANCH OF THE NATIONAL UNIVERSITY OF UZBEKISTAN NAMED AFTER MIRZO ULUGBEK

Scientific journal of Science technology & Digital finance

The main directions of socio-economic development of New Uzbekistan: problems and solutions collection of materials of the international scientific and practical conference on the topic

(December 6, 2024)

(Part 1)

Jizzakh-2024

Department of Economics and tourism of Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
6.12.2024

The main directions of socio-economic development of New Uzbekistan: problems and solutions collection of materials of the international scientific and practical conference on the topic – Jizzahk: Department of economics and tourism of Jizzakh branch of the national university of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, December 6, 2024, 450 pp.

Editors in charge: DSc.prof. Turakulov O.X., PhD. O'ralov A.I.

In the collection of materials of the conference, the role and role of Science, Education and production in the era of globalization, the pressing problems of the issues of interaction of these processes, feedback on their solutions were presented by mature specialists of the field.

In addition, research on the scientific and practical topic, carried out in the economics, Exact Sciences, Natural Sciences and socio-humanities during the globalization period, information is presented in the scientific and practical fields, which includes the latest innovative technologies in the fields of production.

It can be argued that this collection is one of the specific intersections of current thoughts and innovative ideas of the world of science. This scientific and practical conference was actively attended by professors and scientific researchers engaged in scientific research in Uzbekistan and foreign countries. In increasing the position of the scientific and practical conference, the professors and teachers of domestic and foreign higher educational institutions made a significant contribution.

Professors and teachers of foreign higher educational institutions who actively participated in the work of the conference made a worthy contribution to the high level of interaction with scientists of our country. The processes of international cooperation with foreign countries and exchange with them in the field of Science in the era of globalization have a positive effect on the development of Higher Education, the fields of Science and production. The materials of this conference are special in that they include a wide range of research, from theoretical developments to practical solutions, demonstrating the diversity of approaches and directions in this area.

In conclusion, it should be noted that this scientific and practical conference will be a very useful collection for everyone who is interested in modern research in the fields of further development of Higher Education, Science, Education and production in the era of globalization. The authors are responsible for the content and quality of the articles and abstracts included in the collection.

XUFIYONA IQTISODIY FAOLIYATNING IJTIMOIY-IQTISODIY OQIBATLARI

Usmonov Yusuf
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston milliy universitetining Jizzax filiali

Annotatsiya: Maqola, “xufiyona iqtisodiy faoliyat” deganda, soliq to‘lashdan qochish, rasmiy ro‘yxatga olinmagan bizneslar, odam savdosi, giyohvand moddalar savdosi, noqonuniy mehnat va boshqa turdagi noqonuniy iqtisodiy faoliyatlarni nazarda tutadi. Ushbu faoliyatning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari, jumladan, jamiyatdagi tengsizlik, rasmiy iqtisodiy tizimning barqarorligi va davlat moliyaviy resurslarining qisqarishi kabi salbiy ta’sirlar haqida muhokama qilinadi. Maqola xufiyona iqtisodiy faoliyatning sabablarini, uning mamlakatlar iqtisodiyotiga va jamiyatga ta’sirini, shuningdek, uning oldini olish va qonuniylashtirish yo‘llarini o‘rganadi. Shuningdek, maqolada xufiyona iqtisodiy faoliyatni bartaraf etish uchun zarur iqtisodiy va huquqiy islohotlar haqida tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: xufiyona iqtisodiy faoliyat, noqonuniy iqtisodiyot, soliq qochirimi, rasmiylashtirilmagan biznes, noqonuniy mehnat, giyohvand moddalar savdosi, jamiyatdagi tengsizlik, ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlar, rasmiy iqtisodiyot, davlat moliyaviy resurslari, iqtisodiy islohotlar.

Kirish

Xufiyona iqtisodiy faoliyat (noqonuniy iqtisodiyot) — rasmiy iqtisodiy tizimdan chetda qolgan va ko‘pincha qonunlarga zid faoliyatni anglatadi. Bunday faoliyat soliq to‘lashdan qochish, noqonuniy mehnat, qora bozorda tovar va xizmatlar savdosi, odam savdosi, giyohvand moddalar savdosi kabi sohalarda amalga oshiriladi. Xufiyona iqtisodiyot har bir davlatda turlicha shakllarda mavjud bo‘lib, uning iqtisodiyot va jamiyatga ta’siri jiddiy muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu maqolada xufiyona iqtisodiy faoliyatning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari, uning mamlakatlar iqtisodiyotiga, jamiyatdagi tengsizlikka, mehnat bozoriga ta’siri va davlatning ushbu faoliyatga qarshi olib boradigan siyosatlari o‘rganiladi.

I. Xufiyona iqtisodiy faoliyat tushunchasi va turlari

Xufiyona iqtisodiy faoliyat — bu soliqdan qochish, rasmiy ro‘yxatga olinmagan yoki davlat tomonidan nazorat qilinmaydigan iqtisodiy faoliyatlarni o‘z ichiga oladi. Bu faoliyatning asosiy turlari quyidagilardan iborat:

- Noqonuniy mehnat: Rasmiy mehnat shartnomasi bo‘lmagan, soliq to‘lanmaydigan, ishchilar huquqlari buzilgan mehnat faoliyati.
- Soliq qochirimi: Firmalar yoki shaxslar tomonidan davlatga soliq to‘lamaslik maqsadida qo‘llaniladigan noqonuniy usullar.

Department of Economics and tourism of Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
6.12.2024

- Qora bozor: Mahsulotlar va xizmatlar rasmiy bozorlardan tashqarida, davlat tomonidan nazorat qilinmagan shaklda sotilishi.
- Giyohvand moddalar savdosi va odam savdosi: Jismoniy va iqtisodiy zararli, ammo iqtisodiy foyda keltiruvchi jinoyatli faoliyatlar.

Xufiyona iqtisodiyotning kengayishi va rivojlanishi jamiyat va iqtisodiyotga jiddiy salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

II. Xufiyona iqtisodiy faoliyatning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari

1. Ijtimoiy tengsizlikning kuchayishi

Xufiyona iqtisodiyot, ko‘pincha, mehnat sharoitlari yomon, ijtimoiy himoya ta’minlanmagan, soliq to‘lashdan qochadigan sohalarda rivojlanadi. Bu esa jamiyatda tengsizlikning kuchayishiga olib keladi. Mehnat bozorida qonuniy ish o‘rinlari kamayib, noqonuniy mehnat imkoniyatlari ko‘payadi, natijada, bu turdagi faoliyatda ishtirok etayotganlar o‘z huquqlarini himoya qila olmaydi.

2. Davlatning moliyaviy resurslarining kamayishi

Xufiyona iqtisodiyot davlatning soliq bazasini qisqartiradi. Soliq to‘lanmasligi davlatga kerakli daromadlarni keltirmaydi, bu esa davlatning ijtimoiy va infratuzilma loyihalarini amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan resurslarini kamaytiradi. Bu, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda ta’lim, tibbiyot va infratuzilma sohalariga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

3. Rasmiy iqtisodiy tizimga zarar yetishi

Noqonuniy iqtisodiy faoliyat rasmiy bozorlarga bevosita raqobat qiladi. Bu o‘z navbatida, rasmiy firmalar va bizneslarni o‘z faoliyatini kengaytirish yoki o‘sish uchun qo‘shimcha xavflarga duchor qiladi. Shuningdek, xufiyona iqtisodiyotning kuchayishi yirik iqtisodiy o‘zgarishlarni sekinlashtiradi, investitsiyalarni cheklaydi va mamlakatning iqtisodiy barqarorligini pasaytiradi.

4. Mehnat bozoridagi noxush ta’sirlar

Xufiyona iqtisodiyotda ishlayotgan odamlar ko‘pincha, ijtimoiy himoya vositalaridan mahrum bo‘ladilar. Rasmiy ish o‘rinlaridan farqli o‘laroq, xufiyona sektorda ishlovchilar xavfsiz mehnat sharoitlari va huquqiy himoyadan mahrum bo‘lishadi. Bu esa, o‘z navbatida, mehnatning sifatsizlashuvi va ijtimoiy himoya tarmoqlarining zaiflashuviga olib keladi.

5. Xalqaro va ichki savdoga ta’siri

Xufiyona iqtisodiyot xalqaro savdoga ta’sir qilishi mumkin. Noqonuniy tovarlar va xizmatlar bo‘yicha savdo davlatning tashqi iqtisodiy aloqalariga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Bu xalqaro savdo kelishuvlari va normativlar bilan hamohanglikni kamaytiradi va ko‘pincha savdo muammolariga olib keladi.

III. Xufiyona iqtisodiy faoliyatni oldini olish va qonuniylashtirish

Xufiyona iqtisodiy faoliyat bilan kurashishning samarali usullari quyidagilardan iborat:

- Qonuniy va iqtisodiy islohotlar: Xufiyona iqtisodiy faoliyatni kamaytirish uchun qonunlarni mustahkamlash va xufiyona sektorni rasmiylashtirishning samarali usullarini ishlab chiqish zarur.

Department of Economics and tourism of Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
6.12.2024

- Soliq siyosatini takomillashtirish: Soliq to‘lashni rag‘batlantiruvchi siyosatlar, soliqni kamaytirish va xufiyona iqtisodiy sektorga nisbatan yuqori jazoning joriy qilinishi zarur.
- Mehnat bozorini rasmiylashtirish: Mehnat qonunchiligini kuchaytirish va ishchilarni rasmiy ish o‘rinlarida ishlashga rag‘batlantirish uchun mexanizmlar ishlab chiqish.
- Xalqaro hamkorlik: Xufiyona iqtisodiy faoliyatning transmilliy xususiyatlarini inobatga olgan holda, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda bunday faoliyatni oldini olish.

Xulosa

Xufiyona iqtisodiy faoliyat jamiyat va iqtisodiyot uchun katta tahdid tug‘diradi. U nafaqat iqtisodiy tizimning zaiflashuviga olib keladi, balki ijtimoiy tengsizlik, davlat moliyaviy resurslarining kamayishi va mehnat bozoridagi noxush ta’sirlarni keltirib chiqaradi. Shu sababli, xufiyona iqtisodiy faoliyatni kamaytirish va oldini olish uchun qonuniy va iqtisodiy islohotlar, soliq siyosatining takomillashuvi, mehnat bozorini rasmiylashtirish va xalqaro hamkorlikning kuchaytirilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Schneider, F., & Enste, D.H. (2000). *Shadow Economies: Size, Causes, and Consequences*. Journal of Economic Literature, 38(1), 77-114.
2. Loayza, N.V. (1996). *The Economics of the Informal Sector: A Simple Model and Some Applications*. World Bank Policy Research Working Paper, 1727.
3. Torgler, B. (2003). *To Evade Taxes or Not to Evade: That Is the Question*. International Review of Law and Economics, 23(2), 225-241.
4. Pissarides, C.A. (2000). *Equilibrium Unemployment Theory*. MIT Press.
5. Williams, C.C., & Schneider, F. (2016). *The Shadow Economy*. Institute of Economic Affairs.
6. Tanzi, V. (1999). *Uses and Abuses of the 'Shadow' Economy*. Policy Research Working Paper No. 2284, World Bank.